

ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті уточнено поняття соціальної активності, визначені ключові якості соціально активної особистості, розглядаються умови та процес формування активної соціальної позиції студентів вищого навчального закладу

Ключові слова: *категорія активності, зміст активної соціальної позиції, соціальна відповідальність особистості*

В статтє уточняется понятие социальной активности, определены ключевые свойства социально активной личности, рассматриваются обстоятельства и процесс формирования активной социальной позиции студентов высшего учебного заведения.

Ключевые слова: *категория активности, содержание активной социальной позиции, социальная ответственность личности.*

The article clarifies the concept of social activity, defined as a key socially active person, considered the conditions and the formation of active social position of students of higher education.

Key words: *category of activity, content of active social position, social responsibility of the individual.*

Сучасний етап розвитку суспільства відбувається в умовах складного поєднання соціальних, політичних, економічних процесів, що суттєво підвищує потребу суспільства у соціально активній особистості. Важливе місце поміж різноманітних соціальних факторів, які формують соціально компетентну особистість, посідає поступове удосконалення системи освіти у нашій державі.

Актуальність проблеми формування у студентів активної соціальної позиції зумовлюється, перш за все, поширеним поміж молоді байдужим ставленням до своєї країни, орієнтацією на прагматичні цінності; нерозкритими потенційними можливостями щодо формування соціально активного громадянина у процесі навчання; відсутністю дидактичних механізмів формування соціальної компетентності як провідної складової активної соціальної позиції студента ВНЗ. Сучасне суспільство потребує розробки навчально-виховної системи, яка б забезпечила формування активної соціальної позиції студента та науково-методичного і технологічного забезпечення реалізації такої системи на практиці. У цьому сенсі проблема сформованої соціальної позиції особистості або її відсутності може виступати одним із основних критеріїв сформованості громадянського суспільства.

У педагогічній науці накопичено значний досвід дослідження змісту й умов формування життєвої компетентності особистості, а саме, у працях Ю. Азарова, О. Беляєва, І. Корольова, Е. Козлова, А. Маркової, О. Овчарук, О. Пометун, В. Сухомлинського та ін.

Найбільш детально, з точки зору педагогіки, проблемами формування громадянської позиції займалися такі вчені, як: І. Тараненко, Т. Пантюк, В. Поплужний, М. Рагозіна, В. Рябов, Н. Скотна, О. Сухомлинська та ін. Проблему громадянського виховання досліджували Н. Болдирева, А. Макаренко, К. Ушинський, А. Ярмоленко та ін. Дослідниками аспектів формування громадянської зрілості є І. Кон, Ю. Маринкіна, В. Радул, Р. Хмельюк; теорію і практику професійного становлення особистості майбутнього педагога розробляють С. Вершловський, І. Зязюн, Н. Кузьміна, О. Пехота, О. Савченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін та ін. Питаннями, присвяченим проблематиці виховання соціально активної особистості, займалися А. Бабаєв, Г. Гревцева, І. Павлова, С. Стрельнікова.

Значний внесок у розв'язання вказаної проблеми зробили російські педагоги і психологи: А. Ананьєв, Ю. Бабанський, Л. Божович, Л. Виготський, М. Данилов, І. Лернер, Н. Морозова, М. Скаткін, Г. Щукіна та ін. Питанням цілеспрямованого процесу формування активної соціальної позиції громадянина, фахівця присвячено праці класиків педагогіки Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоці, К. Ушинського, Н. Крупської, А. Макаренка.

Мета статті. Уточнити визначення «активна соціальна позиція» та її ключові якості, визначити сутність та зміст соціальної позиції студентів ВНЗ, теоретично обґрунтувати наукові погляди щодо цієї проблеми.

Очевидним є факт, що знання у синтезі з уміннями, навичками соціальної активності, самостійної діяльності, творчими здібностями є головним показником всебічно розвиненої особистості, її життєвої позиції.

З історичного досвіду є чітке прослідковування студентства як найважливішого фактора політичного, економічного, духовного розвитку суспільства. Проте, нині схвильованість викладає соціальна пасивність сучасної молоді, обмеженість інтелектуальних інтересів, правовий нігілізм, відсутність упевненості у своїх діях як члена соціуму. Важливо, щоб увесь період студентського життя став школою формування активної соціальної позиції, участі студентів у житті ВНЗ, міста, країни. Активна участь у науковій роботі, суспільних заходах є важливим етапом формування життєвої компетентності молоді людини.

Категорія активності є однією з центральних у психолого-педагогічній науці. У наукових дослідженнях важливими є поняття, які розкривають сутність активності, – процес, дія, вчинок, поведінка, життєдіяльність тощо. «Соціальна активність молоді, – зазначає В. Терлецький, – риса життєдіяльності, яка

розвивається і має своєрідну логіку розвитку в основних групах молоді залежно від загального процесу життєвого самовизначення».

Активність – це певна спільність властивостей особистості, певний її стан, що виявляється в інтенсивності діяльності, спрямованої на задоволення певних матеріальних і духовних потреб людини. Так, деякі науковці вважають, що в понятті «соціальна активність» відображено спрямованість на служіння інтересам суспільства, що сприяє формуванню пізнавальної активності, яка має на меті оволодіння знаннями, необхідними для залучення до активної діяльності. Соціальна позиція, за В. Шабановим, – місце, положення індивіда в системі відносин у суспільстві, що визначається за певними специфічними ознаками і регламентує стиль поведінки.

Отже, соціальна активність – це особистісна якість студента, що визначається як інтеграційна характеристика його мотиваційно-ціннісної орієнтації та самоорганізації, його соціально спрямованої діяльності та поведінки, взаємодію з членами колективу і соціальним середовищем при виконанні соціально значущої діяльності. Ключовими якостями соціальної активності є вияви ініціативи, самостійність, незалежність, повага до відмінностей, емпатія, рефлексія, комунікабельність, критичність, громадянськість, патріотизм.

Сучасне соціальне життя передбачає, що кожна молода людина повинна бути соціально компетентною особистістю. На думку деяких дослідників, соціальна активність, що є невід’ємною складовою соціальної компетентності, стає однією з головних потреб сучасної людини. Ця потреба має формуватися щонайраніше, починаючи зі шкільного віку, які вже можуть активно включатися в соціальне життя, переходячи зі стану об’єкта у стан соціального суб’єкта.

Соціальний суб’єкт – це особистість, яка не тільки засвоює соціальні вимоги, але і самостійно виробляє важливі для себе соціальні потреби та спрямовує зусилля на їх реалізацію, керується у своїй поведінці сформованими ціннісними орієнтаціями та ідеалами, виявляє певну допустиму, що не може бути антисоціальною, автономність, тобто відокремленість, відособленість від суспільства. У формуванні активної соціальної позиції має бути зацікавленою як сама особистість, так і суспільство, до якого вона належить.

Виходячи з того, що соціальна активність відображає якісну сторону взаємодії особистості та суспільства, сутність соціальної активності потрібно, на нашу думку, визначати, базуючись на особливостях цієї взаємодії.

Нині виникла гостра потреба формування соціальної позиції студентів – інтегративної якості особистості, що містить когнітивний, ціннісний, рефлексивний компоненти. Розв’язання проблеми формування активної соціальної позиції визначається ще й тим, що певна їх частина втратила, на жаль, соціальні орієнтири, особливо патріотичні, громадянські.

Важливість дослідження формування активної соціальної позиції студентської молоді полягає у тому, що саме студентство є найактивнішою, творчою силою, здатною як до найадекватнішої соціальної адаптаційної діяльності, заснованої на теоретичному сприйнятті об’єктивної дійсності, так і до ціннісно-перетворювальної активності, що ґрунтується на прагненні до втілення своїх бажань, переконань, ідеалів.

Особистість студента – це складне соціальне явище. Здатність у студента більш-менш досконало виконувати свої основні соціальні функції залежить від цілісності його особистості. Активність студента як важлива умова соціальної діяльності та характеристика рівня соціальної зрілості, виникає при взаємодії свідомості та соціально-практичної діяльності й оптимально розвивається лише в результаті поєднання багатьох видів діяльності, за допомогою яких у студента формується творче та відповідальне ставлення до досягнутих результатів у кожному з них. Якість діяльності студента, як і молодого фахівця з обраної спеціальності, найефективніше розкривається у його соціальній активності, що виявляється за допомогою конкретних перетворень та самодіяльності у всіх сферах студентського життя.

Формування соціальної позиції студента є однією з передумов ефективного формування соціальної зрілості його особистості. Установки майбутнього фахівця та його позиції можуть характеризуватись обмеженим простором застосування, тим самим визначаючи недостатню активність, яка спричинена недостатністю виконання студентом специфічних, саме для нього соціальних функцій. І, навпаки, відповідні умови для вироблення активної соціальної позиції та підвищення рівня професійної спрямованості відбувається за рахунок широких різнобічних інтересів, що передбачають розвиток творчих установок.

На думку В. Радула існує сильна кореляційна залежність зростання соціальної активності студента в його соціальній відповідальності. Він вважає, що за своєю логічною структурою соціальна відповідальність особистості студента передбачає реалізацію самовизначеності особистості та на цій основі соціально зріла особистість студента виявляє здатність до:

- усвідомлення власних дій та необхідності особистого внеску в життя суспільства і відповідальність за них;
- вільного та ініціативного вибору суспільно значущої мети;
- узгодження своїх намірів, можливостей та індивідуальних якостей з вимогами конкретної діяльності та сфери взаємодії із соціальним середовищем.

Формування соціальної відповідальності як однієї з найголовніших професійних якостей студента, майбутнього фахівця, вимагає цілеспрямованої, комплексної роботи з усіма студентами навчального закладу. Знання, які здобуває студент, перетворюються на переконання, стають можливими мотивами поведінки, і як результат знаходять свій вияв у практичній діяльності. Інтенсивність діяльності студента в процесі навчання суттєво впливає на критеріальні характеристики соціальної зрілості (соціальну активність, соціальну самовизначеність, соціальну відповідальність), які набувають відповідної форми, що виявляється

на різних рівнях соціальної зрілості.

Зміни, що відбуваються у природі, соціумі, людині та стосунками між ними, специфіка професійного самовираження людини завжди відрізнялась проблематичністю. Провідними принципами усіх змін стали: еволюційність і диференціація, що реалізуються на основі методології системності аналізу взаємозв'язків і взаємозалежностей системи «особистість – суспільство». У сукупності її підсистем можна виокремити інтегруючу ментальність – проблематику соціально компетентної дії в особистісному і професійному аспекті, яка у всі часи існування людської цивілізації становила безпоміжний предмет усіх галузей будь-якого знання, у тому числі знання педагогічного.

Інноваційність освіти охоплює її інтеграцію в світовий освітній простір, що створює нові можливості для творчого розвитку кожної особистості. Щоб досягти обраної мети, студент вільно обирає формули успіху та власну життєву позицію. Ціннісні орієнтації студентської молоді визначаються рівнем сформованості життєвих компетентностей, ключовою поміж яких є компетентність соціальна.

Отже, на основі викладеного матеріалу можемо зробити висновок, що на сьогодні в Україні існує протиріччя між потребою у свідомому громадянині і рівнем сформованості активної соціальної позиції, зокрема у студентів ВНЗ. Активна позиція студентства є інтегративною системою ставлень особистості до держави, права, громадянського суспільства, до самої себе, що визначають орієнтацію на суспільне благо, яке втілюється в житті. Теоретичні дослідження засвідчили: нині не існує єдиної усталеної думки щодо поняття «соціальна активність», оскільки у зміст терміна різні автори вкладають своє трактування і складові. На природу соціальної активності немає усталеного погляду. Формування активної соціальної позиції студентів сприятиме більш гармонійному функціонуванню соціуму, в якому окрема особистість зможе досягти щонайповнішої самореалізації.

Література

1. Бабкіна М. Роль суб'єктів соціального впливу в процесі формування активної громадянської позиції підлітка / Майя Бабкіна // Вісник Львівського університету. Вип. 22. – С. 37 – 43.
2. Білогур В. Світоглядні орієнтації сучасної студентської молоді: теоретико-методологічний контекст / Влада Білогур // Вища школа України. – 2011. – № 2 – С. 26 – 31.
3. Ганжа О. Критерії формування соціально-професійної зрілості майбутнього вчителя / Олена Ганжа // Рідна школа. – 2011. – № 6, – С. 65 – 68.
4. Малихін О. В. Основні положення концепції цілеспрямованого формування у студентів потреби в професійно-педагогічній самоосвіті / Олександр Володимирович Малихін // Сучасні проблеми методичного аспекту освіти та мистецтвознавства: [зб. наук. праць]. – К. : Науковий світ, 2002. – С. 89 – 95.
5. Ткачова Н. До питання формування ціннісних орієнтацій у студентів вищих навчальних закладів / Наталія Ткачова // Вісник Львівського університету. Вип. 21. Ч. 1. – С. 259 – 266.